

Date: 25th June-2025

FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA ONA TILI VA ADABIYOT
DARSLARINI TASHKIL ETISH TAJRIBALARI

Burxanova Sholpan Muxtarovna

Bo'stonliq tumani 1-son politexnikumi

Ona tili va adabiyoti fani oqituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada fanlararo integratsiya tamoyillari asosida ona tili va adabiyot darslarini tashkil etishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlari hamda amaliy tajribalari yoritilgan. Darslarda tarix, geografiya, biologiya, informatika kabi fanlar bilan integratsiya qilish orqali o'quvchilar bilimini boyitish, tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish usullari tahlil qilingan. Integratsiyalashgan darslarning samaradorligi, ularning o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi o'рни va pedagogik tajribalarda qo'llanilayotgan innovatsion metodlar misollar orqali ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: fanlararo integratsiya, ona tili, adabiyot, zamonaviy ta'lim, pedagogik yondashuv, innovatsion metodlar, dars samaradorligi, tahliliy fikrlash, fanlararo bog'liqlik.

Bugungi globallashtirish va raqobatbardosh ta'lim jarayonida o'quvchilarni hayotga tayyorlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini kompleks shakllantirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu vazifani samarali amalga oshirishda fanlararo integratsiya yondashuvi muhim o'rin tutadi. Ta'limda fanlararo integratsiya — bu bir necha o'quv fanlari mazmunini o'zaro bog'lab, yagona maqsadga yo'naltirilgan holda uzviylashtirib o'rgatish demakdir. Bu yondashuv ta'lim oluvchining bilimlar tizimini chuqurlashtirish, hayotga tatbiq etish va fanga bo'lgan munosabatini mustahkamlash imkonini beradi.

Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlarida fanlararo integratsiyaning ahamiyati beqiyosdir. Sababi, til – barcha fanlar asosida shakllanadigan va ularning ifoda vositasi sifatida xizmat qiladigan vositadir. Adabiyot esa insoniylik, tarixiy xotira, milliy tafakkur va axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan fan sifatida boshqa fanlar bilan bevosita aloqadorlikda bo'ladi. Shu bois, ona tili va adabiyot darslarini boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirib o'qitish orqali nafaqat bilim berish, balki o'quvchining shaxsiy rivojiga erishish, uning dunyoqarashi, axloqiy-estetik qarashlari va mustaqil fikrlash salohiyatini rivojlantirish mumkin bo'ladi.

Ta'lim jarayonida integratsiyaning samarali yondashuvi, birinchidan, o'quvchilarning olgan bilimlarini turli fanlar nuqtai nazaridan solishtirish, tahlil qilish va umumlashtirishga o'rgatadi; ikkinchidan, ularni real hayotiy holatlarda bilimlarni tatbiq eta olish darajasiga olib chiqadi. Ona tili va adabiyot darslarini tarix, geografiya, biologiya, informatika kabi fanlar bilan bog'lash orqali dars mazmunini boyitish, o'quvchilarda mavzuga nisbatan yanada chuqur qiziqish uyg'otish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan qaror va farmonlari, shuningdek, davlat ta'lim standartlarida ham

Date: 25th June-2025

integratsiyalashgan yondashuvlarni keng tatbiq etish bo'yicha aniq yo'nalishlar belgilab berilgan. Bu esa har bir pedagog zimmasiga o'z fani mazmunini boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirib, o'quvchilarning keng qamrovli bilimga ega bo'lishini ta'minlashdek muhim vazifani yuklaydi.

Fanlararo integratsiyaning mohiyati va pedagogik ahamiyati. Fanlararo integratsiya deganda turli o'quv fanlari mazmuni va metodikasi o'rtasida o'zaro bog'liqlikni ta'minlagan holda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini tizimli tarzda rivojlantirish tushuniladi. Integratsiya zamonaviy ta'limning muhim tamoyillaridan biri sifatida qaraladi, chunki u o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quvchilarni turli fanlarda o'rganilgan bilimlarni bir-biriga bog'lab, real hayotda qo'llashga o'rgatadi.

Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, fanlararo integratsiya:

- mavzularni hayotiy voqelik bilan bog'laydi;
- o'quvchilarda tahliliy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi;
- o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi;
- kreativ yondashuv va mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi.

Ona tili va adabiyot fanlarining integratsiyalashuv uchun katta salohiyatga ega bo'lishi bu fanlarning mazmunan ko'p qirrali va boshqa fanlar bilan bevosita bog'liqligidir. Bu esa darslarda integratsion metodlarni qo'llash imkoniyatini yanada kengaytiradi.

Ona tili va adabiyot fanlarining boshqa fanlar bilan integratsiyalashuv yo'llari

a) Tarix bilan integratsiya. Ona tili va adabiyot darslarida tarixiy voqealarga asoslangan asarlar, adiblarning hayoti, faoliyati va ijodi tarixiy voqelik bilan chambarchas bog'liq. Masalan: **Abdulla Qodiriyning** "O'tkan kunlar" romanini o'rganishda XX asr boshlaridagi ijtimoiy-siyosiy holat haqida tarixiy bilimlarni esga olish orqali dars mazmuni kengaytiriladi. Adabiyotdagi **jadidlar harakati, Mustaqillik davri she'riyati** tarixiy davrlar bilan o'zaro bog'lanib o'rganiladi. Bu orqali o'quvchi adabiy matndagi ijtimoiy kontekstni tushunib, tarixiy tafakkur bilan o'qish malakasini shakllantiradi.

b) Geografiya bilan integratsiya. Adabiy asarlarda ko'plab geografik atamalar, joy nomlari, tabiat manzaralari tasvirlanadi. Masalan: Cho'lponning she'rlarida O'zbekiston tabiati obrazli ifodalangan. O'quvchilarga asarda tilga olingan joylar (Samarqand, Buxoro, Farg'ona vodiysi)ni xaritada topish, ularning iqlim sharoiti va tarixiy ahamiyati haqida fikr yuritish topshiriladi. Bu bilan o'quvchilar ham geografik tafakkur, ham adabiy-estetik tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantiradilar.

c) Biologiya va ekologiya bilan integratsiya. Adabiyotda tabiat tasvirlari ko'p uchraydi. Ularni ekologik tarbiya bilan bog'lash mumkin. Masalan:

G'afur G'ulomning "Shum bola" asarida tabiat manzaralarini tahlil qilish orqali hayvonlar va o'simliklar olami haqidagi bilimlarni esga solish. Ekologik muammolar, suv, havo, atrof-muhitning ifloslanishi mavzulari bo'yicha adabiy publitsistikani o'rganish orqali ekologik ongni shakllantirish.

e) Texnologiya va axborot-kommunikatsiya vositalari bilan integratsiya. O'quvchilar darsda shoir yoki yozuvchining ijodi haqida videoroliklar, slaydlar, interaktiv

Date: 25th June-2025

testlar orqali mustaqil ishlaydi. Adabiy asarlarga oid virtual ekskursiyalar tashkil etiladi (masalan, "Boburiylar tarixi" darsida Hindiston tarixiy obidalari bo'yicha sayohat).

f) Informatika va IT bilan bog'liq fanlar bilan integratsiya. O'quvchilarga adib hayoti haqida prezentatsiyalar tayyorlash topshiriladi. Google Forms yoki boshqa platformalarda interaktiv testlar orqali mavzu mustahkamlanadi. Elektron adabiyotlar, onlayn kutubxonalar bilan ishlash o'rgatiladi.

Integratsiyalashgan darslar tahlili va natijalari. Fanlararo integratsiyaga asoslangan darslar quyidagi ijobiy natijalarga olib kelmoqda:

✓ **O'quvchilarning fanga qiziqishi ortadi.** Chunki darslar jonli, hayotiy voqealarga bog'langan holda o'tadi.

✓ **Ijodiy fikrlash rivojlanadi.** Adabiy matnlar ustida mustaqil tahlil qilish, boshqa fanlardagi bilimlar bilan taqqoslash o'quvchini ijodiy qaror qabul qilishga undaydi.

✓ **Kompetensiyalar shakllanadi.** O'quvchining muloqot qilish, tahlil etish, prezentatsiya qilish, bahslashish kabi ko'nikmalari rivojlanadi.

✓ **Ko'p tomonlama bilim beriladi.** Bir vaqtning o'zida adabiyot, tarix, tilshunoslik, geografiya va boshqa sohalar ham ma'lumotlar beriladi.

Pedagogik tajribalar: muammolar va yechimlar.

Muammolar:

- ❖ O'qituvchilarning barcha fanlardan yetarli darajada xabardor emasligi;
- ❖ O'quv rejalari va vaqt cheklovlari;
- ❖ O'quv materiallarining yetishmasligi yoki uslubiy qo'llanmalarining kamligi.

Yechimlar:

- ❖ Fanlararo metodik birlikni ta'minlash uchun o'qituvchilar o'rtasida ko'proq hamkorlik qilish;
- ❖ Darsdan tashqari integratsion loyihalar tashkil etish;
- ❖ O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, tarmoqli yondashuvda mustaqil ishlashga jalb etish.

Fanlararo integratsiya zamonaviy ta'lim jarayonining muhim metodologik yo'nalishlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish qobiliyati va turli fanlararo bog'liqlikni anglash darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ona tili va adabiyot darslarida boshqa fanlar bilan uzviy aloqadorlikda dars tashkil etish o'quvchilar tafakkurini kengaytiradi, ularning estetik didi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy faolligini shakllantiradi.

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, adabiy matnlar tarixiy, geografik, ekologik, texnologik yoki san'at fanlari bilan uyg'unlashtirilganda, darslar jonli, mazmunli va samarali kechadi. Integratsion darslar o'quvchining bilimni kengaytiradi, fikrlash darajasini oshiradi va ularni turli kontekstda bilimlardan foydalanishga o'rgatadi. Shu bois, har bir ona tili va adabiyot o'qituvchisi zamonaviy ta'lim talablari asosida fanlararo yondashuvdan unumli foydalanishi, fani doirasida boshqa sohalar bilan aloqadorlikni mustahkamlashi zarur. Bu nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarni hayotga tayyorlashda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Date: 25th June-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hasanboyeva M., *Pedagogik texnologiyalar*, O'qituvchi, Toshkent, 2020, 220 b.
2. Karimov N., *Ona tili va adabiyot darslarida zamonaviy yondashuvlar*, Fan, Toshkent, 2019, 185 b.
3. Egamberdiyeva R., *Fanlararo integratsiya asoslari*, SamDU, Samarqand, 2021, 198 b.
4. Xolmatova Z., *Innovatsion ta'lim texnologiyalari*, O'zbekiston pedagogik nashriyoti, Toshkent, 2022, 240 b.
5. Adabiyot ta'limida innovatsion metodlar, TDPU maqolalar to'plami, Toshkent, 2023, №1, 45–53-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, *Ona tili va adabiyot fanlari bo'yicha metodik qo'llanma*, Toshkent, 2023, 130 b.
7. Bahronov A., *Fanlararo aloqadorlikning nazariy va amaliy asoslari*, Ilm-Ziyo, Toshkent, 2018, 212 b.

